

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego,

roku 1880, tom 5

Lublin,

główne miasto gubernii i powiatu lubelskiego, leży na wzgórzach w rozległej dolinie, utworzonej wśród lubelskiej wyżyny w punkcie zbiegu rz. Bystrzycy z wypadającymi doń rzeczkami Czechówką i Czerniejówką, pod 51 14 3 szer. póln. i 40 13 8 dłg. wschod; odl. od Warszawy 163 wiorst, od granicy Cesarstwa 8912 wiorst.

Stanowiąc pożądaną stacją dla kupców i wędrowców podążających od doliny Bugu ku dolinie Wisły, L. zdawna nabrał znaczenia w stosunkach handlowych i ruchu prądów kolonizacyjnych i cywilizacyjnych. Jako placówka zachodniej cywilizacji i targowisko handlowe, ściągał do siebie różnoplemienną ludność wschodu, południa i zachodu, a przez to stał się jednym z najludniejszych i najbogatszych miast dawnej Polski. **Dziś stracił wiele ze swej cywilizacyjnej i handlowej doniosłości; mimo to, jako ognisko obszaru bogatego w przyrodzone zasoby, niewyzyskiwane należycie przez nieliczną, ciemną i ubogą stosunkowo ludność, ma przed sobą jeszcze piękną przyszłość i doniosłe posłannictwo do spełnienia.** W obecnym stanie L. posiada katedrę biskupią katolicką, kościół katedralny i 11 kościołów katolickich, dwie cerkwie prawosławne, kościół par. ewangelicki, synagogę; szpital św. Wincentego na 50 łóżek, szpital dla syfilitycznych na 50 łóżek, szpital św. Jana Bożego dla obłąkanych na 30 chorych, szpital starozakonnych na 50 łóżek, dom schronienia dla starców i kalek, trzy ochrony dla sierot, seminarium katolickie, gimnazjum męskie klasyczne, gimnazjum żeńskie, szkołę ewangelicką, szkołę starozakonnych, szkołę początkową klas 4, szkołę techniczną drogi żelaznej nadwiślańskiej, szkołę niedzielnohandlową, 5 szkół początkowych 1klasowych 1 męs. , 1 żeń. , 3 ogół..

Kolej nadwiślańska łączy Lublin z Warszawą i zachodnimi guberniami Cesarstwa. Stacja kolei w L. odl. od Warszawy 163 wiorst , od Kowla 150 wiorst.

Ogólny obszar L. wraz z przedmieściami i folwarkami wynosi 1540 mr. , samo miasto według pomiaru z 1863 r. zajmowało 670 mr. i 225 przęt. Dzieli się na stare miasto, nowe i dolne przez żydów zamieszkałe. Przedmieścia są Czwartek, Kalinowszczyzna. Piaski, Kazimierz, Czechowskie, Wieniawa niedawno odrębne mczko. Folwarki miejskie są Ponigwoda, Tatary, Firlejowszczyzna, Bronowice, Rury, Czechówka dolna i górna, Bielszczyzna, Lemszczyzna i Sierakowszczyzna.

Miasto ma 10 placów, 51 ulic, 891 dom. W 1827 r. było w L. 773 dom. I 13 159 mieszkańców. Teraz w 1880 r. ogółem 29 771 mieszkańców, w tem 14 648 żydów. W 1859 r. budowle miasta ubezpieczone były na sumę 1061730 rs. , a dochód kasy miejskiej wynosił 30374 rs. ; w 1877 r. kasa miała 75800 rs.

Z zakładów fabrycznych istniały tu w 1879 r.

- 2 fabr. tytoniu z prod. na 309181 rs. ;
- 2 mydlarnie na 58613rs. ;
- 3 fabr. narzędzi rolniczych na 51757 rs. ;
- 4 dystylarnie z prod. na 319670 rs. ;
- 4 browary na 64130 rs. ;
- 1 młyn parowy z prod. na 31575 rs. ;
- 1 garbarnia na 23719 rs. ;
- 1 fabr. wód gazowych 1740 rs. ;
- 1 fabr. sztucznych nawozów na 640 rs.

Cyfra produkcji rzemieślniczej nie znana.

O życiu i zamożności miasta mogą dać pojęcie następujące dane.

- Hoteli pierwszorzędnych ma L. 4,
- zajazdów zwanych hotelami 8,
- pismo peryodyczne codzienne,
- handli win i towarów kolonialnych 20,
- restauracyj 7,
- traktyerni i garkuchni 7,
- cukierni 4,
- sklepów galanteryjnych 7,
- wyrobów platerowanych 3,
- szkła i porcelany 6,
- narzędzi optycznych 2,
- księgarni 3,
- drukarni i litografij 5,
- jubilerów 3,
- składów futer 3,
- magazynów mód damskich 12,
- składów sukna 3,
- dystrybucyj i składów cygar 18.

Co do zajęć liczono w L. 23 lekarzy, 22 adwokatów, 6 rejentów, 7 inżynierów i budowniczych, 7 geometrów, 6 aptekarzy.

Rynek, 100 kroków długi i 80 szeroki, otaczają go kamienice, w których późniejsze restauracje cechy starożytności zatarły. W pośrodku rynku wznosi się ratusz, który r. 1389 w miejsce drewnianego Władysław Jagiełło z muru wzniesić kazał. I Pierwotnie był to gmach jednopiętrowy, lecz za panowania Stanisława Augusta r. 1787 przez architekta Marliniego w dzisiejszym kształcie przebudowany został. Tu odbywały się od r. 1578 trybunały koronne. Tu r. 1584 Jan Kochanowski, tknięty apopleksją, nagle życia dokonał. R. 1836 dopełniono gruntownej restauracji gmachu całego.

Od połowy panowania Stanisława Augusta dopiero Kajetan Hryniewiecki, wprzód kaszt. kamieniecki a potem wojew. lubelski, mąż prawy, nieskażony i czynny, wielką usilnością, wytrwałością i pracą, wydobył to opuszczone i nieszczęśliwe miasto z rozwalin, popiołów i błota. On w r. 1785 stanąwszy na czele komisji tak zwanej dobrego porządku i wezwawszy do niej majątniejszych obywateli, wynalazł, uporządkował, powiększył dochody, dotąd znikłe lub marnowane. Ulice główne wybrukował, rynek z gruzów oczyścił, bramy miejskie i ratusz wyrestaurował. Zachęcen przez niego mieszczenie kapitaliści zaczęli puste zwaliska i place kupować; kupcy lubelscy wyznania ewang. wzniesli na Krakowskim przedmieściu kościół dla siebie i parafią fundowali, w następnym zaś 1786 r. kupcy ruscy i Grecy zbudowali ze składek przy ulicy Zielonej kaplicę prawosławnego obrządku i proboszcza przy niej ustanowili.

Słowem L. począł się przyozdabiać gmachami, lecz w zaludnieniu ta głównie zaszła zmiana, że ludność starozakonna, pod panowaniem Jagiełłów nieznaczna, wkrótce dorównała ilości chrześcian a dziś o wiele ją przewyższa. Nowożytny wzrost L. rozpoczyna się z r. 1815. L. w ciągu ostatniego stulecia wydał kilku zasłużonych na polu nauki i sztuki pracowników. Tu urodzili się dwaj Bandtkowie Jan Winc. i Jerzy Samuel, Wincenty Pol, dwaj Wieniawscy Henryk i Józef. Historię L. opisywało wielu badaczy. Najobszerniejsze są dzieła Sierpińskiego i Wład. K. Zielińskiego.